ja Tallinna linnavalitsuse nimel. Ka okupatsiooni ajal astus A. Tallinna koolivalitsuses kindlasti eesti kooli kaitseks välja, mille pärast ta ametist tagandati. Kui demokraatlikul alusel seisva emakeelse eesti kooli loomise soodustamiseks 1917. a. mais Rakveres alus pandi Eesti Kooliõpetajate Keskliidule, valiti A. selle abi-esimeheks. 1919. a. aprillis toodi Keskliidu juhatus Tallinna ja valiti selle esimeheks A., kes sel kohal püsis 1922. a. lõpuni. 1919. a. augustis kuulutas III ülemaaline Eesti õpetajate kongress liitu kuuluvad ühingud ametiühinguiks, kusjuures liidu uueks nimeks võeti Eesti Õpetajate Liit. Koondanud endasse peaaegu terve Eesti õpetajakonna, aitas A.-i juhatusel teotsev E. Õ. L. Eesti kooli välisele ümberehitamisele ja sisemisele uuendamisele tegevalt oma kongresside, õpetajatepäevade ja häälekandja kaudu kaasa, võideldes eeskätt ühtluskooli ja töökooli põhimõtete teostamise eest. Organiseerunud õpetajakonna kaasabil pandi iseseisvas Eestis sunduslik algharidus maksma ja muudeti algkool ühtluskooli esimeseks astmeks. 1919. a. augustist peale ilmub liidu häälekandja »Kasvatus«, mille toimetuse liikmeks A. oli ajakirja ilmumise algusest kuni 1921. a. septembrini, m. s. 1921. a. ka peatoimetajaks. Eesti välisharidus-tööst on A. samuti elavalt osa võtnud. Tema algatusel pani Tallinna Kooliõpetajate Selts 1917. a. kevadel rahva-ülikooli käima; selle ülalpidamiseks asutati 1917. a. juulis Tallinna Rahvaülikoolide Selts, mille esimeheks A. sai. Selts asutas hiljemini välishariduse korraldamiseks väljaspool Tallinnat haridusbüroo, mida A. juhatas. 1923. a. lõpul pandi Tartus peetud haridus-kongressil alus Eesti Haridusliidule, mille esimeheks valiti jällegi A. — A.-i sulest on ilmunud keemia õpperaamat. *T.*

ANSOMARDI (Peäro-August Pitka), kirjanik, sünd. 14. VIII 1866 Järva-Jaani klk., Jalgsemaa külas. Sai hariduse Tallinna Aleksandri gümnaasiumis, astus 1887. a. suvel vabatahtlikuna Soomes asuvasse vene sõjaväkke ja võeti 1901. a., pärast Peterburi junkrukooli lõpetamist, alamleitnandina teenistusse. Oli Vene-Jaapani sõja ajal Mandžuurias ohvitseride reservis, teenis selle järel Jaroslavis, Rõbinskis, Homelis ja Pihkvas. Kadus jäljetult ilmasõja ajal Ida-Preisimaa lahinguis. — A. on avaldanud hulga töid ajakirjanduses, eriti »Postimehes« ja »Lindas«, nii ilukirjanduslikke kui teoreetilisi. Eriraamatuina on temalt ilmunud: näidendid »Matsil unes, teistel ilmsi« (1901) ja »Murueide tütar« (1905) ning jutukogud »Jalgsemaa Kitse-eide muinasjutud« (1901), »Elupudemed« (1909) ja »Sõja päivilt« (1910), peale nende »Võimlemise õpetus« (1904). Lisaks on A.-lt järele jäänud mõned pikemad seni avaldamatud jutustused. — A. tööd on kantud rahvuslikust vaimust, mispärast ülemus autorit taga kiusas. Nende kunstilist nautimist segavad asjaarmastuslikud kõrvalekaldumised ainest ja paigutine maitsepuudus. Ometi jäävad tema »Jalgsemaa Kitse-eide muinasjutud« püsima meie klassikakirjandusse oma rahvalik-piltliku ütlemisviisiga. *F. T.*

ANTS, (Hanske, Hans, ka Ants Muul või Schmul), poollegendaarne Koguva küla (Muhus, Väikese Väina ääres) elanikkude esivanem, kelle nimi ühenduses Koguva meeste »vabaduskirjaga«. Lahingus venelaste vastu olevat A. ordumeister Plettenbergi elu päästnud ja selle eest maatüki ($2^1/_2$ adramaad) pärandatavaks omanduseks saanud (a. 1532?); vastavat dokumenti säilitatavat praegugi veel külas. Sellega ühenduses olevat A.-u järeltulijad olnud vabad orjusest, peale postiveo, mis vene ajal neile kohuseks tehtud.

Aruanne ajalool. tradits. kogumise üle Saaremaal ja Muhus 1923. a. (Akad. Ajaloo-Seltsi arhiivis), lk. 7. *R. K.*

ANVELT, Jaan, sünd. 6. IV 1884. a. Viljandi mk. Võisiku v. Oorgu külas. Õppis Tartu õpetajateseminaris, teenis selle järel kontoriametnikuna ja oli Toilas rahvakooli-õpetajaks. 1907. a. tegi A. eksternina küpsuseksami ja astus Peterburi ülikooli õigusteaduskonda. Alguses eduerakonna pooldaja ja karskusliikumise harrastaja, kaldus A. peagi järsult pahemale poole. Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi liikmena levitas A. üliõpilaskonnas sotsialistlikke ideid ja aitas kanda revolutsioonilist propagandat Peterburi eesti tööliste ringkonda politilistel kõneõhtutel Jaani kiriku kooli saalis j. m. 1911. a. heideti A. üliõpilasrahutustest osavõtmise eest ülikoolist välja ning saadeti Eestimaale, kus ta osa võttis töölisliikumisest Tallinnas ja Narvas. 1912. a. lõpetas A. eksternina ülikooli ja asus Narva advokaadiks. — 1905. a., mil enamluse ja vähemluse vastolu end veel ei annud liiga teravasti tunda, asusid vähemlased üldiselt Eesti töölisliikumises juhtival kohal. Ainult Peterburis omandas eesti enamline organisatsioon juba noil ajul tööliste keskel teatava tähtsuse. 1907. a. asus Vene sots.-dem. tööliste partei Tallinna osakond ägedate sisevõitluste järel enamlisele seisukohale, kuid pidi oma tegevuse likvideerima 1908. a. jaanuaris aset leidnud massiliste kinnivõtmiste mõjul. Kui paari aasta pärast politiline tegevus elustus, peeti 1910. a. kevadel Eesti enamliste organisatsioonide konverents ära, kuid Tallinna osakond töötas nüüd ilma kindla taktilise jooneta. 1912. a. kerkis Eesti tööliste keskel mõte hakata välja andma tööliste